

Makale Türü: Kitap Eleştirisi

OH CANIMA DEĞSİN! BAŞKASININ TALİHSİZLİĞİNDEN DUYULAN KEYİF: SCHADENFREUDE¹

Gamze AYDIN²

Schadenfreude: Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif, kendini bir kültür tarihçisi olarak tanımlayan yazarın Türkçeye çevrilerek yayınlanmış ikinci kitabıdır. Tiffany Watt Smith (b.t.), Cambridge Üniversitesinde Felsefe ve İngilizce eğitimleri almış olup, hâlihazırda Queen Mary Üniversitesindeki Duyuların Tarihi Merkezinde direktörlük yapmaktadır. Çalışmalarında daha çok, gizlenen ve kaçınılan duygular üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırma alanları ise; 19. yüzyılın sonları duyguların tarihi, frenolojiden ayna nöronlara istemsiz taklit, tiyatro ile bilim arasındaki bağlantılar ve antik çağlardan günümüze uyku ve uyku hastalıklarıdır. Başkasının başına gelen belaya, talihsizliğe sevinmek anlamına gelen *Schadenfreude*, Almanca bir kelimedir ve *Şaadinfroydı* olarak telaffuz edilir. Hemen hemen her ülkenin sözlüğünde kendine yer bulmuş bir duygudur. Fransa’da *joie maligne*; Danimarka’da *skadefryd*; Hollanda’da *leedvermaak* ve Rusya’da *zloradstvo* başkalarının ıstıraplarından alınan şeytani hazı ifade etmek için kullanılmaktadır (s.17). Yazara göre kitabın amacı, sürekli hasıraltı edilen, gizlenen bu duyguyu hissetmemizi eleştirmekten ziyade, bu duygunun neden hissedildiği ve bunu hissetmekten neden bir çeşit zevk aldığımızı anlamaya çalışmaktır.

Sosyal medyanın yaygın kullanımı, şeffaflaşan örgütler ve çalışma koşulları bizleri diğerlerinin sahip olduklarına daha çok bakmamıza ve kendi sahip olduklarımızla daha çok karşılaştırmamıza olanak vermektedir. Bu doğrultuda yazar kitabın başlarında *Schadenfreude*’nın yalnızca bireysel bir ahlakî kusur mu yoksa kamuyu etkileyebilecek bir tehdit mi olduğunu tartışmıştır (s.30). Bu duygu günümüzde empati yoksunluğu veya empatinin zıddı olarak değerlendirilmesine karşın, Watt Smith *Schadenfreude*’yı duygusal esneklik kapasitemizin ve birbiriyle çelişen düşünce ya da hislerimizi aynı anda zihnimizde tutma yeteneğimizin bir kanıtı olarak görmektedir (s.33).

Kitap sekiz bölümden oluşmakta ve her bir bölüm *Schadenfreude*’nin bir yönünü yansıtan birkaç cümlelik epigrafla başlamaktadır. Örneklerden oluşan bu epigraflar, *Schadenfreude*’nin çeşitli yönlerini ortaya koymakta ve onun hayatın içinde ne kadar yaygın olduğunu gözler önüne sermektedir.

‘Kazalar: Düşmek, İshal ve Diğer Felaketler’ başlıklı birinci bölümde; yazar internette milyonlarca izlenerek popüler olan komik düşme ve kaza videoları üzerinden *Schadenfreude*’yi incelemiş ve onu çağımızın kültürel şahikası olarak ifade etmiştir (s.41). İnsanların sakarlıklarına gülmemiz bize zevk vermekte ve belki de hayatta kalmamıza yardımcı olan bir mekanizma yaratmaktadır. Aynı zamanda bizi koruyan grup bağlarımızı da güçlendirmektedir. Bölümün geri kalanında yazar bu tepkimizin hangi yaşımızda başladığını bebekler üzerinden tespit etmeye çalışmıştır (s.44).

¹ Watt Smith, T. (2020). *Schadenfreude: Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif* (Çev. Nüvit Bingöl), İstanbul: Kolektif Kitap, 1. Baskı, 160 s.

² Öğr. Gör., İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Sağlık Yönetimi Bölümü, gamzeydin@arel.edu.tr, orcid: 0000-0001-9122-607X

Bu Yayına Atıfta Bulunmak İçin: Aydın, G. (2020), Oh Canıma Değsin! Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif: *Schadenfreude*, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 378-380.

“İftihar: Kan, Spor ve Zafer” başlıklı ikinci bölümde; felsefe, şiir ve evrimsel psikoloji perspektiflerinden ölüm veya kan içeren sahneleri neden cazip bulduğumuz tartışılmaktadır (s.57). Başkalarının fiziksel acısı ve sakarlığı üzerinden güç duygusu elde etmemizin bizi daha da korkunç görüntülere itme ihtimali üzerinde durulmuştur. Örneğin boks müsabakaları izlemek zevk vericidir. Çünkü çağlardan beri avlanmak ya da rakip insanların yok edilmesi insanların en önemli ilkel işlevleri arasında yer almış olup, kavga ve avcılık güduları içimize işlemiştir (s.59).

“Adalet: Karma ve Zorlantı” başlıklı üçüncü bölümde; Schadenfreude’nın daha çok hak edilen durumlarda hissedildiği üzerinde durulmaktadır. Azılı bir katil hapis cezasına çarptırıldığında hissettiğimiz sevinç duygusuna bağımlı hale gelebilir miyiz? Yazar bu bölümde yalnızca yetişkinlerin değil çocukların da kötülük yapanların cezalandırılmasını görmekten keyif duyduklarına dikkat çekmektedir (s.71).

“Kendini Beğenmiş: Üstünlük, Gösteriş ve Hayali Ödeşmeler” başlıklı dördüncü bölümde; kibirli ve gösteriş budalası insanların talihsizlikleri üzerine yaşanan Schadenfreude ele alınmaktadır. Herkesten daha üstün olduğunu düşünen insanlara karşı bir antipati duyarız (s.83). Kendini üstün görenlerden olduğu kadar gerçekten başarılarıyla diğerlerinin arasından sıyrılan kişilere de benzer hisler besleriz (s.84). Yazar bu durumu evrimsel psikoloji ve din açısından ele alarak açıklamaktadır.

“Sevgi: Kardeşler, Seks ve Dedikodu” başlıklı beşinci bölümde; birbirine bağımlı gruplarda yaşamının, iktidar yarışı ve kaynaklar için rekabeti beraberinde getirdiği vurgulanmakta (s.99) ve Schadenfreude’nın kardeşler arasındaki yansıması ele alınmaktadır.

“Haset: Dostlar, Ünlüler ve Boş Şöhretler” başlıklı altıncı bölümde ise; en yakın arkadaşlarımıza ve ünlülere duyduğumuz Schadenfreude’nın etkileri üzerinde durulmaktadır. Ünlü bir oyuncunun okul hayatında başarısız olması ya da bir mankenin bisküvilere düşkün olması gibi durumlar bize sahte bir denklik hissi verir (s.116). Geçmişte bir zamanlar onların da aynı bizim gibi olduklarını düşünür ve kendimizi onlara yakın hissetmeye çalışırız (s.117). Watt Smith, bu bölümün sonunda başkalarının başarısızlıklarını zevkle izlememizin gerçekten bir şeyleri değiştirip değiştirmeyeceğini sorarak okurları düşünmeye teşvik etmektedir.

“İsyan: Çalışanlar, Patronlar ve Asiler” başlıklı yedinci bölümde; işyerinde yaşadığımız Schadenfreude incelenmiştir. Yazar bizleri işletmelerdeki rekabet baskısına farklı açıdan bakmaya davet etmektedir. Herkesin aylık hedeflerini ifşa etmek gibi yöntemler izleyen işletmeler çalışanları kasten birbirine düşürmektedir (s.124).

“İktidar: Politika, Kabileler, Alay” başlıklı sekizinci ve son bölümde; politikacıların başarılarına gelen şanssızlıklarda hissettiğimiz Schadenfreude ele alınmıştır. Yazar siyasî figürlerin başarısızlıklarıyla alay etmenin yeni bir olgu olmadığını vurgulayarak, hicivlerin ve politik şakaların yüzyıllardır var olduğunu belirtmektedir (s.136).

Yazarın üslubu genel olarak nüktedan ve konuşma havasında olmasına rağmen dipnotlarda yer verdiği çalışmaların büyük bir kısmı temel felsefe metinleri ile bilimsel araştırma sonuçlarından oluşmaktadır. Popüler bilim kitapları çizgisinde yazılmış ve kolay okunan bir metin gibi görünse de; felsefe ve psikoloji literatürüne uzak olan okurlar için biraz zorlayıcı bir okuma deneyimi sunabilir.

Sosyal varlıklar olarak bizler, yalnızca bireysel düzeyde değil grup düzeyinde de sosyal karşılaştırmalar yapar, bulunduğumuz konumu ve sahip olduklarımızı diğerleriyle kıyaslarız. Dolayısıyla işyeri, okul gibi toplumsal kurumlarda bitmeyen bir rekabet ve çekişme vardır. Schadenfreude doğrudan ve çekinmeden itiraf edilecek bir duygu olmadığından, literatürde kıskançlık ile birlikte nispeten az çalışılmıştır. Kültürümüzde zor duruma düşen birinin haline sevinmek toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Benzer duruma düşmekten çekinir, empati yapmaya çalışırız. Hatta bu durumu özetleyen bir deyimimiz dahi mevcuttur: “Bugün bana yarın sana”. Bu tür duygular hangi ortamda olursa olsun saklanma, yok sayılma eğilimindedir. Çoğunlukla hasıraltı edilen bir duyguyu incelemesi bakımından eser okunmayı hak etmektedir.

Sonuç olarak kitap, davranış bilimleri, psikoloji ve örgütsel davranış alanlarında çalışan uzmanlar ile bu alanda akademik araştırmalar yapan akademisyenler ve öğrenciler için *Schadenfreude*'yi olumlu ve olumsuz yönleriyle açıklayan değerli bir kaynak olarak nitelendirilebilir.

Kaynakça

- Tiffany Watt Smith, (b.t.). <https://www.qmul.ac.uk/sed/staff/wattsmitht.html> (Eriřim tarihi: 27.08.2020).
- Watt Smith, T. (2020). *Schadenfreude: Başkasının Talihsizliğinden Duyulan Keyif* (Çev. Nüvit Bingöl), İstanbul: Kolektif Kitap, 1.Baskı, 160 s.